

# ٹابووری عیراق بہرہ و کوئ دہ پروات؟

05-06-2022

نووسہرہگان

مہمموود بابان

کورته : دؤخی ٹابووری عیراق و داتای ہہنارہدہ و ہاوردہ کراوہکانی ئہ و ولاتہ

مانگى رابردوو، جىگىرى سەرۋىكۆھىزىران و ۋەزىرى دارايى عىراق لە بىلواكراۋەيەكدا نىشانە "باشەكانى" ئابوورى عىراقى لە ماۋەى كاركردىنى و ئەمسالى بىلواكرىدەنە. تىيدا ئامازەى بەۋەكرىدبوو كەۋا داھات چەند زىادىكرىدوۋە، چۆن چۆنى سەقامگىرى دارايى دروستىبوۋە، ھەرۋەھا باسى ئەۋەى كرىدوۋە كە بە چ شىۋەيەك گرانى خۇراك و ھەئىساۋسانيان كۆنترۆلكرىدوۋە و رەۋشى ئىستانى قەرزەكانى عىراقىش چۆنە. ھەرۋەھا، مستەفا كازمى، سەرۋىكۆھىزىرانىش كوتى "نىشانىدەرى ئىۋدەۋلەتى و راپۇرتەكان ئامازە بە گەشەى خىراى ئابوورى عىراق دەكەن" [1]، كە ھەردوو تىروانىنەكە بۇ ئەمسال و رەنگە بۇ سالانى داھاتوۋش راست بىت، ئەۋىش بەھۋى يەك ھۆكارەۋە؛ نرخی نەۋت.

راستە ئەم سال عىراق لەروۋى گەشەكرىدى ئابوورىيەۋە لەنىۋ ئەۋ وئانانەدايە كە بەرزترىن ئاستىان تۆمار كرىدوۋە. بەپى راپۇرتى بانكى ئىۋدەۋلەتى دراۋ IMF لە مانگى نىسانى 2022دا، رىژەى گەشەكرىدى ئابوورى عىراق دەگاتە 6.3%، بەلام مەترسىيەكان لە داھاتوۋى ئەم ئابوورىيە نەۋتىيە زۆر روۋنە و. نەك لە رابردوۋىيەكى دووردا، بەلكو لە 2020دا ھەموومان تەنگزەكانى بەردەم ئەم ئابوورىيەمان بىنى كە پىشت بە نەۋت دەبەستىت. ئەۋىش كاتىك روونتر بوو كە كىشە بۇ دابىنكرىدى موۋچەى فەرمانبەران ھاتەپىشەۋە! ھەرۋەھا گوتەكانى ۋەزىرى دارايى و سەرۋىكۆھىزىران سەبارەت ئابوورى عىراقەۋە سەرسوۋرەپىنەرن، چۈنكە ئىستا رىژەى ھەزارى گەپىشتوۋەتە 25% و لە ھەندىك لە پارىزگاكانى باشوور رىژەى ھەزارى و بىكارى نىۋەى دانىشتوۋانەكەى تىپەپاندوۋە [2]!

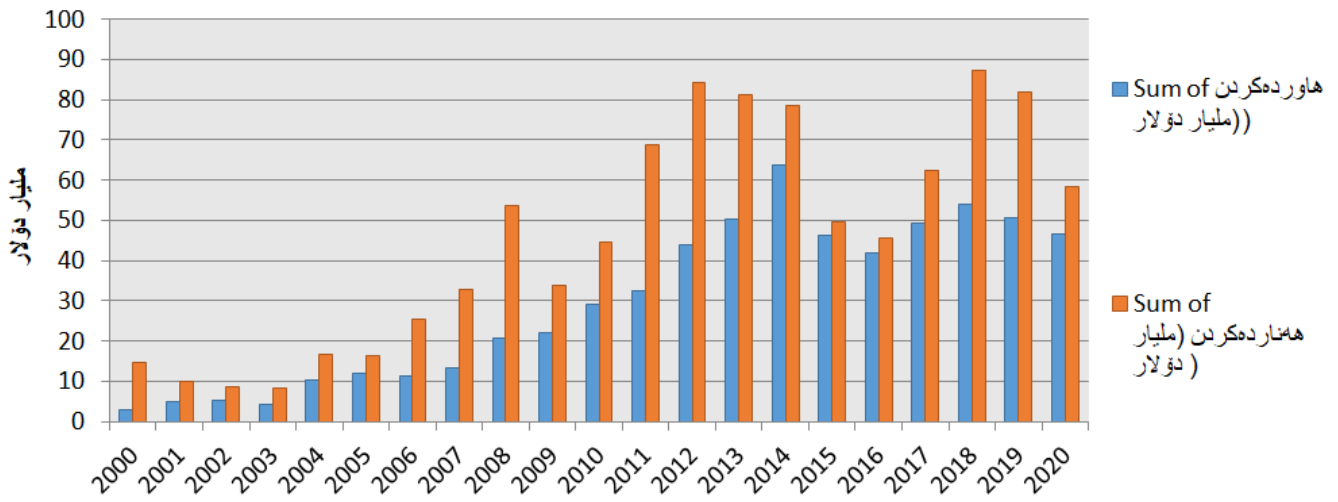
خالىكى دىكە، زىادبوۋنى پىشتبەستىنە بە نەۋت، كە لە راپۇرتى ۋەزىرەتى دارايى عىراق بۇ داھات و خەرجىيەكانى حكومەت تاۋەكو كۇتايى مانگى ئاداردا، دەردەكەۋىت كەۋا 96% ى داھاتەكە نەۋتىيە و تەنبا 4% ى نەۋتىيە [3]. واتە رۇبەرۇژ داھاتى نەۋتى كەم دەكات، ئەۋىش لەكاتىكدا ئالۇگۇرى بازىرگانى (ھاۋردەكرىدى كالا) بۇ عىراق لە 2 مىليارەۋە گەپىشتوۋەتە سەروۋى 50 مىليار دۇلار! لىزەدا بە داتا ھەلۋەستە لەسەر چوار رەھەندى پىۋەرە ئابوورىيەكان بۇ عىراق لە ماۋەى دوو دەيەى رابردوۋدا دەكەين و تىشك دەخەينە سەر دوو دەيەى ئابوورى عىراق لە روۋەكانى ئالۇگۇرى بازىرگانى ھاۋردەكرىدى و ھەناردەكرىدى، ئالۇگۇرى بازىرگانى لەگەل وئانان، نىشانىدەرە سەرەكپىيەكانى ئابوورى لە عىراق و فۇكوۋسى سەرەكپىشمان لەسەر داھاتوۋى ئەم ئابوورىيە دەبىت.

## سەرمایەى دوو دەيە ھاۋردە و ھەناردەكرىدى لە عىراق

ئابوورى عىراق لە 2020دا و لەروۋى گەشەكرىدى بەرھەمى ناۋخۇيى GDP ۋە 53مىن وئانە، لەروۋى ھەناردەكرىدەۋە ئابوورىيەكەى 44مىنە و لەروۋى ھاۋردەكرىدى كالاۋە 51 مىنى جىھان بوۋە. ھەرۋەھا لەروۋى گەشەى بەرھەمى ناۋخۇيەۋە بۇ تاكە كەس واتە GDP per Capita لەجىھاندا 115مىن بوۋە [4].

لە ماۋەى دوو دەيەى رابردوۋدا گۇرانكارى گەۋرە بەسەر قەبارە و جۇرى ئەم ئالۇگۇرۇكرىدى بازىرگانىيە ھاتوۋە، بەشۋەيەك كە بەپى داتاكانى OEC بۇ قەبارەى ھاۋردە و ھەناردەكرىدى عىراق لە ماۋەى دوو دەيەى رابردوۋدا لە 16 مىليار دۇلارەۋە بۇ 104 مىليار بەرزىۋەتەۋە. بەرزترىن ئاستى ھەناردەكرىدى بۇ دەرەۋە لە سالى 2018دا بوۋە بە بەھاي 87.4 مىليار دۇلار، ھەرۋەھا بەرزترىن ئاستى ھاۋردەكرىدىش كە تۆماركرابىت لە 2014دا بوۋە بە بەھاي 63.6 مىليار، ۋەكو لە گرافىكى يەكەمدا ھاتوۋە. ھەرۋەھا، خالىكى دىكەى سەرنجراكىش لە ئالۇگۇرى بازىرگانى ياخود ھاۋردەكرىدى و ھەناردەكرىدى كالا لە ئابوورى عىراق ئەۋ گۇرانكارىيە لە دواى 2003ۋە روۋىداۋە، بەتايبەتىش لەروۋى ھاۋردەكرىدەۋە. بۇ نىۋونە لە 2000دا كۇى قەبارەى ھاۋردەكرىدى كالا 2.79 مىليار دۇلار بوۋە و كۇى ھەناردەكرىدى كالا 14.7 مىليار دۇلار بوۋە، واتە ھەناردەكرىدى كالا بە بەراۋرد بە ھاۋردەكرىدى پىنج ھىندە بوۋە، بەلام لە 2020دا قەبارەى ھەناردەكرىدى 58.3 مىليار دۇلار و قەبارەى ھاۋردەكرىدى 46.7 مىليار دۇلار بوۋە، واتە تەنبا 0.2 قەبارەى ھەناردەكرىدى لە ھاۋردەكرىدى زىاتر بوۋە.

گرافىكى 1: قەبارەى ھاۋردەكرىدى و ھەناردەكرىدى عىراق لە 2000 بۇ 2020 بە مىليار دۇلار.

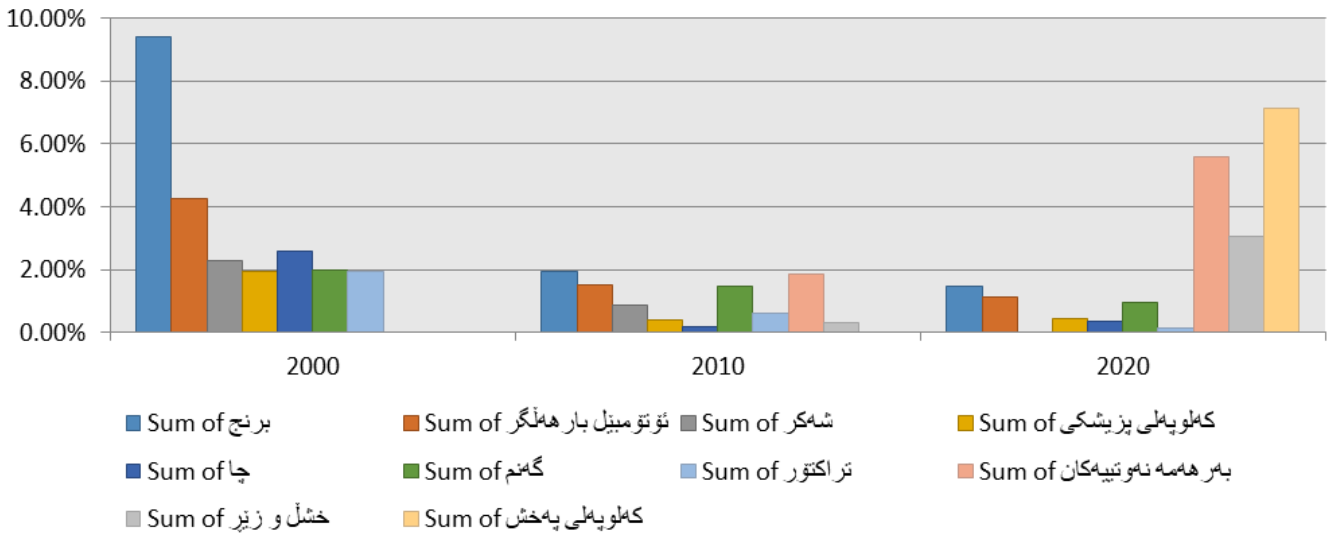


سەرچاوه: چاودىرىي ئالۋىزى ئابوورى OEC، بانكى جىھانى و سىندووقى دراوى ئىۋدەۋلەتى

## غىراق چى ھاوردە دەكات؟

لە ماۋەى دوو دەپەى رابردوودا، لەرووى ھاوردەكردنى كالىكانەۋە گورپانكارىيەكى گەۋرە بەسەر جۇرى كالىكانىش دا ھاتوۋە. بەشئىۋەپەك لە ماددە بنەپەتى، ماددە خاۋەكان و ماددە سەرەككىيەكانەۋە گوراۋە بۇ جوانكارى و پىداۋىستىيەكانى دىكە، ئەمە سەرەپاى ئەۋەى قەبارەى ھاوردەكردن چەند ھىندە بوۋە. بۇ نىمۋنە لە 2000دا بەرھە خۇراكىيەكانى ۋەك شەكر بەرئىزەى 9.42% و بە سەرمايەى 263 مىليۇن دۆلار، چا بەرئىزەى 2.58% و گەنم بەرئىزەى 1.97% و كەلۋەلى پزىشكى بەرئىزەى 1.94% ، و تاد ھاوردە كراۋە، بەئام لە 2010دا 2.93% ھاوردەكردنى گاز، بە بەھەى 848 مىليۇن دۆلار، ئۆتۆمبىل بەرئىزەى 4.59% و بە بەھەى 1.33 مىليار دۆلار، چىمەنتو بەرئىزەى 2.52% و بە بەھەى 728 مىليۇن دۆلار، بەئام لە 2020دا بەرئىزەى 7.12% واتە بە بەھەى 3.33 مىليار دۆلار كەلۋەلى پەخش (broadcasting equipment) و بەرئىزەى 3.97% و بە بەھەى 1.86 مىليار دۆلار ئۆتۆمبىل ھاوردەكراۋن. بەرئىزەى 5.57% و بە بەھەى 2.6 مىليار دۆلار بەرھەمە نەۋتىيەكانىش ھاوردەكراۋە! پروانە گرافىكى 2 بۇ جىاۋازى ھاوردەكردنى كالىكان لە نىۋان 2000، 2010 و 2020دا، ھەرۋەھا بۇ بىنىنى ھەموو سالىكان پروانە فايلى ھاۋپىچكراۋ لەكۇتايى راپۇرتەكەدا.

لەراستىدا، گورپانكارى لە جۇرى كالىكاندا بۇ غىراق روۋىداۋە، بەشئىۋەپەك لە ماۋەكانى رابردوودا ماددە خاۋەكان و ماددە سەرەتاييەكان ھاوردەكراۋە، بەئام ئىستا ماددە نامادەكراۋەكان ھاوردە دەرئىن، ئەمەش نىشانەپەكى روۋنى پاشەكشەكردنى پىشەسازى و كەرتى ۋەبەرھىنانى نىۋخۇيى و جۈلەى ھىزى كار دەرەخات.



گرافىكى 2 : بۆزاردەى چەند كالىپەكى هاوردەكراو لە 2000، 2010 و 2020 دا

## عێراق چە هەناردە دەكات؟

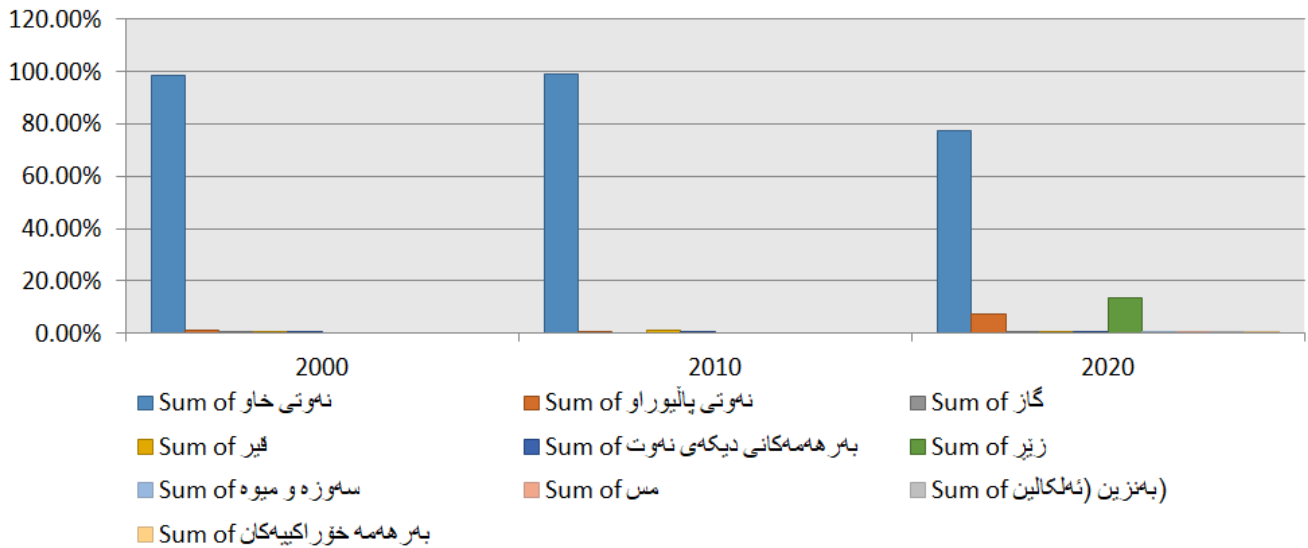
تاکە شتیکی سەرەکی کە لە ماوەی دوو دەیهدا عێراق بۆ بازارەکانی جیهانی ناردبیت نەوتە. لێرەدا پرسیار ئەوەیە کە ئەگەر عێراق نەوتی نەبووایە چ شتیکی هەناردەى بازارەکان دەکرد؟ یاخود ئەگەر لە دەیهکانی داها توودا جیگرەوێ نەوت و کەمبوونەوێ بەکارهێنانی بۆ رێگریکردن لە گۆرپانکارییەکانی کە شۆهەوا کەوتە بواری جێبەجێکردن، عێراق چ هەناردە دەكات؟

لە سالی 2000 دا عێراق تەنیا 4 جۆر ماددەى بە بەهای 14.7 ملیار دۆلار هەناردە کردوو، کە ئەوانیش نەوت بەرپێژەى 98.6%، نەوتی پالیوروا بەرپێژەى 0.91% و گاز بەرپێژەى 0.19% و قیر بەرپێژەى 0.044% بوو، کەواتە هەمووی نەوت و بەرھەمەکانی نەوت بوو.

لە 2010 دا کۆی هەناردەکردنی عێراق دەبیتهو بە نەوتی خاوە بەشیوێهەى 99.1% کۆی هەناردەکردنی عێراق لەو سالی دا نەوتی خاوە بە بەهای 44.7 ملیار دۆلار، واتە پانسهکشنهیهکی گەورە لە کالیکانی دیکەدا روودەدات.

لە کۆتاییدا، لە 2020 دا یەکیک لە شتە سەرنجراکیشەکان کە بەشدارییەکی خێرا و گەورەى لە هەناردەکردنی عێراق بۆ دەرەویدا کردوو ئەلتنوونە. بەشیوێهەى کە کۆی هەناردەکردنی عێراق بۆ دەرەو، رێژەى هەناردەکردنی نەوتی خاوی بۆ 77.4% دابەزاندوو. لە 2020 دا بە بەهای 7.96 ملیار دۆلار ئەلتنوون هەناردەکراو و بەرپێژەى 13.7% بەشداریی لە هەناردەکردنی عێراق بۆ دەرەویدا کردوو. بڕوانە

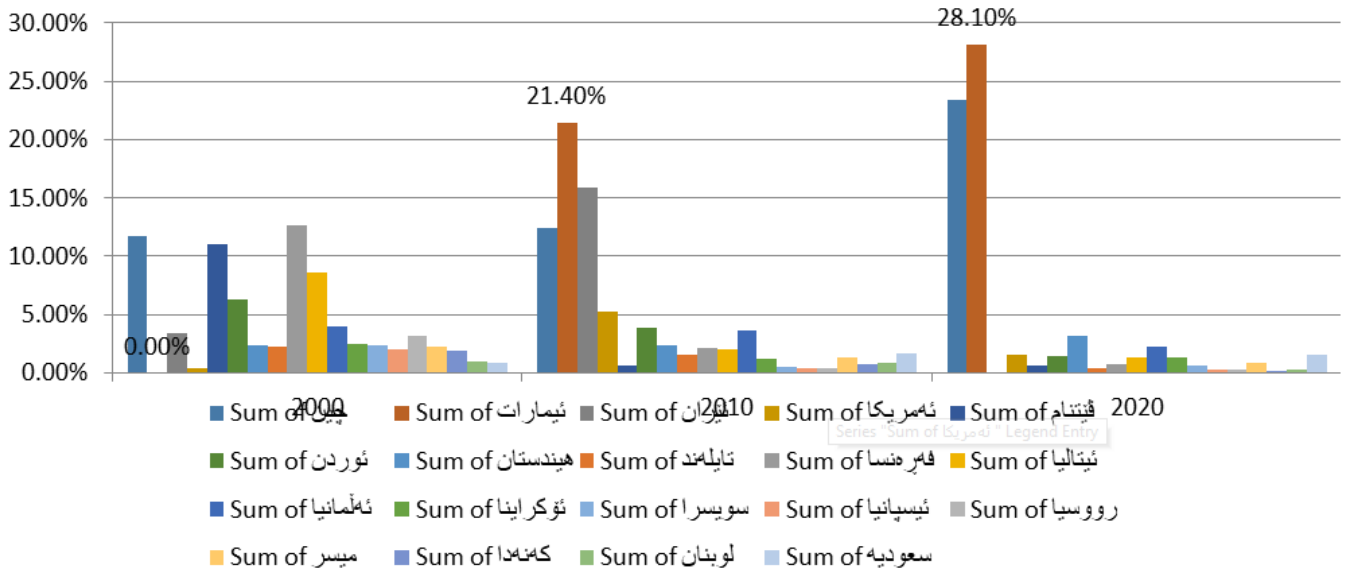
گرافىكى 3 سەبارەت هەناردەکردنی ماددە و کالیکانی عێراق بۆ دەرەو لە ماوەی دوو دەیهدا، هەرۆهە بۆ تەواوی سالیەکان بڕوانە فایلێ کۆتایی لەم راپۆرتەدا.



گرافیکی ۳: ھەناردەکردنی عێراق بۆ جیھان لە 2000، 2010 و 2020دا.

## عێراق لە کوێو و بۆکوێ کالاً ھاوردە و ھەناردە دەکات؟

لەدوو دەیهی رابردوودا، لەپووی ھاوردەکردنەو، چین یەکیگە لەو وڵاتانە عێراق ھاوردە لێو دەکات. بەردەوامیش لە ریزبەندی یەکەم تاوھەکو سێیەمەدا بوو، پێشپێکی لەگەڵ دراوسێیەکانی عێراق و ئیمارات کردوو. ھەرۆھە، خالیکی سەرنجپاکیش گۆرانکارییە لە ریزبەندی وڵاتان کە عێراق ئالۆگۆری بازرگانی یاخود کالای لێو ھاوردە دەکات، بەشێوھەیک لە 2000کاندا تورکیا و ئیمارات لە ریزبەندی ھاوبەشی سەرھەکی عێراق نەبوو، بەلام لە دوای 2003ھو دەبنە یەکیگە لەو سێ وڵاتە زۆرتەری کالای ھەناردە عێراق دەکەن، ئیمارات لە 2020ھو ریزبەندی یەکەم لە چین و ھەردەگرتنەو و بە ریزە 28% بەشدارییە لەکوێ کالاً ھەناردەکراوھەکان بۆ عێراق دەکات. گۆرانکارییەکان لە ریزبەندی ئەو وڵاتانە کە عێراق کالای لێو ھاوردە دەکات جیگە تێرمانە. بەشێوھەیک کە لەپووی ھاوردەکردن لە وڵاتاندا ریزبەندییە کە گۆرانکاری گەورە بەسەردا ھاتوو، بەلام نازانریت تاوھەکو چەند ھاوسەنگی ئالۆگۆری بازرگانی یاخود بەکارھێنانی پەیوھەندی بازرگانی بۆ بنیاتنەوھە پەیوھەندییەکانی دیکە سوودی لێوھەرگراوھ؟ تورکیا لە 2020دا بە ریزە 19.6% سێیەم وڵات بوو کە عێراق بە بەھای 9.14 ملیار دۆلار کالای لێ ھاوردە کردوو، کەچی رۆژ بە رۆژ لەپووی بەنداوھەکانی تەواو دەکات و بەردەوامە لە گرتنەو و گۆرینی ریزەوێ ئەو تاوھە کە بۆ عێراق دێت!



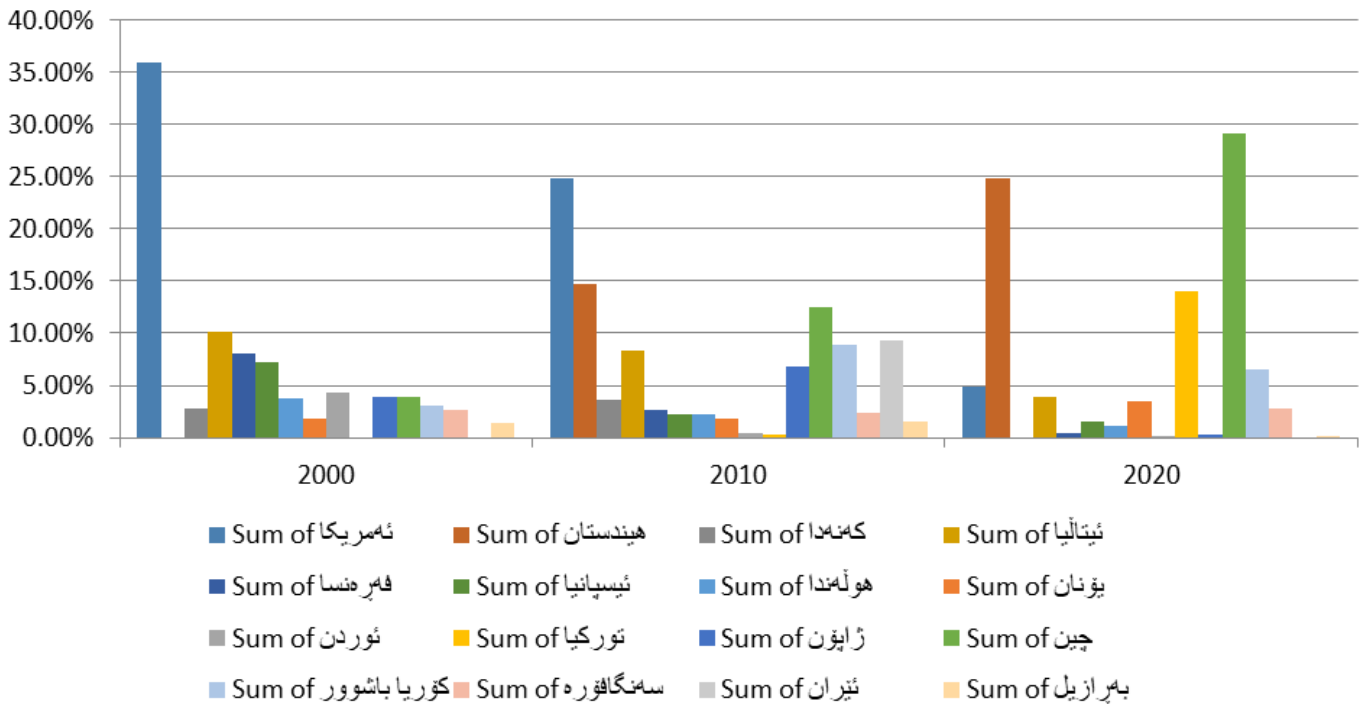
گرافیکی 4: ئەو وڵاتانەى عێراق لە 2000، 2010 و 2020 دا كالى لێوه هاوردەكردوون

لەرۆوى هەناردەكردنەوه، لە سەرەتای 2000كاندا عێراق كالىكانى "نەوتى" بۆ هەریەكە لە وڵاتانى ئەمريكا، كەنەدا، ئىتالىا، فەرەنسا و ئىسپانىا ، واتە ئەمريكا و ئەوروپا ناردووه، بەلام لە 2010دا گۆرانكارىیەكى گەوره روودەدات و وڵاتانى ئاسیا، چىن، كۆریاى باشوور و ژاپۆن و سەنگافۆره ریزبەندى یەكەم دەگرن و لە 2020وه توركیا و هیندستان لەپال وڵاتانى ئاسیا و بەتایبەتیش چىن دینه ریزبەندى یەكەمەوه وهكو لە گرافىكى 5دا هاتوو.

لەرۆوى هەناردەكردنەوه، لە سەرەتای 2000كاندا عێراق كالىكانى "نەوتى" بۆ هەریەكە لە وڵاتانى ئەمريكا، كەنەدا، ئىتالىا، فەرەنسا و ئىسپانىا ، واتە ئەمريكا و ئەوروپا ناردووه، بەلام لە 2010دا گۆرانكارىیەكى گەوره روودەدات و وڵاتانى ئاسیا، چىن، كۆریاى باشوور و ژاپۆن و سەنگافۆره ریزبەندى یەكەم دەگرن و لە 2020وه توركیا و هیندستان لەپال وڵاتانى ئاسیا و بەتایبەتیش چىن دینه ریزبەندى یەكەمەوه وهكو لە گرافىكى 5دا هاتوو.

لەرۆوى هەناردەكردنەوه، لە سەرەتای 2000كاندا عێراق كالىكانى "نەوتى" بۆ هەریەكە لە وڵاتانى ئەمريكا، كەنەدا، ئىتالىا، فەرەنسا و ئىسپانىا ، واتە ئەمريكا و ئەوروپا ناردووه، بەلام لە 2010دا گۆرانكارىیەكى گەوره روودەدات و وڵاتانى ئاسیا، چىن، كۆریاى باشوور و ژاپۆن و سەنگافۆره ریزبەندى یەكەم دەگرن و لە 2020وه توركیا و هیندستان لەپال وڵاتانى ئاسیا و بەتایبەتیش چىن دینه ریزبەندى یەكەمەوه وهكو لە گرافىكى 5دا هاتوو.

لەرۆوى هەناردەكردنەوه، لە سەرەتای 2000كاندا عێراق كالىكانى "نەوتى" بۆ هەریەكە لە وڵاتانى ئەمريكا، كەنەدا، ئىتالىا، فەرەنسا و ئىسپانىا ، واتە ئەمريكا و ئەوروپا ناردووه، بەلام لە 2010دا گۆرانكارىیەكى گەوره روودەدات و وڵاتانى ئاسیا، چىن، كۆریاى باشوور و ژاپۆن و سەنگافۆره ریزبەندى یەكەم دەگرن و لە 2020وه توركیا و هیندستان لەپال وڵاتانى ئاسیا و بەتایبەتیش چىن دینه ریزبەندى یەكەمەوه وهكو لە گرافىكى 5دا هاتوو.



گرافىكى 5: ھەناردەى عىراق بۇ ولتاتان لە ماوەکانى 2000، 2010 و 2020دا.

## نیشانەره سەرەکیهکان و داھاتووی ئابوووری عىراق

نیشانەره ئابوووریهکان بۇ خویندنەوهى داھاتووی ئابوووری ولتاتیک زۆرن، بەلام گەشەى بەرھەمى ناوخووی GDP ولت و تاکەکەس، ریزەى زیادبوونی گەشەى بەرھەمى ناوخووی و ریزەى ھەلئاوسان، لەگەل ریزەى بیکارى لە پێوهرە سەرەکیهکانن. وەکو لە خشتەى یەکەم دا دەرەکەوئیت لە ماوەى دوو دەیهى رابردودا ژمارەى دانیشتووانى عىراق بووئە دوو ھیندە، واتە لە 23 ملیونەوہ بۇ 40 ملیون گۆراوہ، کۆى گەشەى بەرھەمى ناوخووی لە 48.36 ملیار بەرزبووئەتوہ بۇ 235 ملیار دۆلار، بەلام ریزەى بیکارى لە 8.7% بەرزبووئەتوہ بۇ 13% و لە 2021دا گەبشتوئەتە 14.1%. لێرەدا لى کوان ئیو بە بىردیتەوہ کە لە بیروهریہکانیدا و لە کتیبى (لەجیھانى سنیہمەوہ بۇ یەکەم: چىرۆکى سەنگافۇرە 1965-2000) لە لاپەرە 51دا لەبارەى گورینی سەنگافۇرە لە جیھانى سنیہمەوہ بۇ یەکەم دەلئیت " ئەگەر ئیمە بەبى بازارىکی ھاوبەش لەگەل مالیزیا بەردەوامبىن و بەوشیوہ بازرگانى لەگەل ئەندەنۇسیا بکەین، ئەوا تاوہکو کۆتایى سالى 1966 ریزەى بیکارى 14% تیدەپەرئینئیت، ئەمەش بەواتای ناٹارامى کۆمەلایەتى دئیت".

ئابوووری عىراق، ئابوووریهکی پشتبەستوو یاخود کرئئشینیہ، کە ئەگەر نرخى نەوت بەرز بئتەوہ، داھاتى ولت زیاد دەکات، ئەگەر نرخى نەوت دابەزئیت ئەوا داھاتى عىراقیش کەم دەبئیت، سالى 2020 و ئەم سالییش ھەردوو نمونەکە زۆر جوان دەرکەوتوون.

لەراستیدا، ئەوہى جیگرى سەرۆکوہزیران و وەزیرى دارایی لە راپۆرتەکەیدا سەبارەت زیادبوونی داھاتى نیوخۆ، زیادبوونی یەدەگى بانكى ناوہندى، کەمبوونەوہى قەرزەکانى سەر عىراق، زیادبوونی متمانە بە بانکەکان، جیگرىبوونی نرخەکان و کەمى ریزەى ھەلئاوسان لە ئەم سالىدا باسکىردوہ، ھەمووی یەک شتە؛ بەرزى نرخى نەوتە، نەک ریکخستەنەوہى سامانى دەولەت و بەرپۆہبردنى باش و، داھینان لە کۆنترۆلکردنى داھات و خەرجیہکان و کەمکردنەوہى گەندەلى! بەپى راکەبئندراوئىکى دەستەى دەستپاکى عىراق، بەتەنیا لە ئالۆگورى دراودا بەھۆى گەندەلى، نزیکەى 4 تریلیون دینار بەر گەنجینەى گشتى کەوتوہ [5]."

خشتەى 1: نیشانەره سەرەکیهکانى ئابوووری عىراق لە 2000- 2020 .

ههناوسان (ریژدی، سالانه)	بیکاری (%)	گورانهکاری له گهشه بهرههمی ناوخویی (%)	گهشههی بهرههمی ناوخویی یق تاکیک/ دولار	گهشههی بهرههمی ناوخویی GDP میلار دولار	ریژدی گهشهکردنی دانیشتون سالانه (%)	ژماردی دانیشتون (میلون)	سال
5	8.7	16.9	2058	48.36	3	23.49	2000
16.4	8.8	1.8	1494	36.18	3	24.2	2001
19.3	8.9	-8.2	1320	32.93	2.9	24.9	2002
33.6	8.8	-36.7	854	21.92	2.8	25.6	2003
27	8.6	53.4	1392	36.63	2.6	26.3	2004
37	8.7	1.7	1855	49.95	2.3	26.9	2005
53.2	8.7	5.6	2373	65.14	1.9	27.4	2006
-10.1	8.6	1.9	3182	88.84	1.7	27.9	2007
12.7	8.5	8.2	4636	131.61	1.7	28.38	2008
6.9	8.4	3.4	3853	111.66	2	28.9	2009
2.9	8.3	6.4	4657	138.52	2.6	29.7	2010
5.8	8.1	7.5	6045	185.75	3.3	30.72	2011
6.1	8	13.9	6836	218	3.7	31.89	2012
1.9	9.3	7.6	7076	234.64	3.9	33.157	2013
2.2	10.6	0.2	6637	228.42	3.7	34.41	2014
1.4	10.7	4.7	4688	166.77	3.3	35.57	2015
0.6	10.8	13.8	4550	166.6	2.9	36.61	2016
0.2	13	-1.8	4985	187.22	2.5	37.52	2017
0.4	13	2.6	5915	227.37	2.3	38.43	2018
-0.2	12.9	6	5980	235.1	2.3	39.3	2019

سهراچوه: بانکی جیهانی

## کۆتایی

له کۆتاییدا، به پێی داتاكانی وهزارهتی پلاندانانی عێراق، یهك له سههر چواری عێراقییه كان ههژارن. ههروهها رهوشی بیکاری به پێی لیکدانوهه که لی کوان ئیو، ده میکه بووه ته هۆی ناسه قامگیری کۆمهلهیهتی. که واته ئهم ئابوورییه پشنتبهستوو به داهااتی نهوت و هاورده کردنی کال له دهرهوه، ته نیا له یهك ریگه وه ئاراسته که ی دیاری ده کریت، ئه ویش نرخی نهوت و داهااتوو ی بازاری نهوته، که چاره وانه ده کریت ئه مسال له سهرووی 100 دۆلاره وه بۆ ههر بهرمیلێک و سالی داهااتوو ش له سهرووی 70 دۆلاره وه مامه له ی پێوه بکریت. بۆیه ئاراسته ی ئابووری عێراق له ئه م سال و سالی داهااتوو شدا روو له بهرزبوونه وه ده بێت. هه له بهت شاره زایانی بواری ئابووری و وزه پێناویه ئه م زیاد بوونه له گه شه کردنی بهرههمی ناوخویی عێراق، په یوه ست نییه به هیزی کار و بهرهه مه یانی ناوخوو، به لکو داهااتیکی گه وری نهوتییه که مانگی ئایار تۆماریکی نموونه یی له میژوو ی عێراق تۆمار کرد، کاتیک داهااتی نهوت گه بشته سهرووی 11 ملیار دۆلار. هه ربۆیه ش چاره وانه ده کریت هاورده کردنی کال له دهره وه به وشیه وه به رده وام ده بێت.

**تییینی، کلیک لی ره بکه بۆ کو ی داتاكان دوو ده به ئالۆگوری بازگانی عێراق**

سهراچوه كان

AJG Simoes, CA Hidalgo. The Economic Complexity Observatory: An Analytical Tool for Understanding the Dynamics of (Economic Development. Workshops at the Twenty-Fifth AAAI Conference on Artificial Intelligence. (2011

[1]

<https://ina.iq/eng/19666-al-kadhimi-we-will-closely-follow-implementing-national-strategy-for-early-childhood-development.html>

<https://www.rudaw.net/sorani/middleeast/iraq/120520228> [2]



<http://www.mof.gov.iq/Pages/MainMof.aspx> [3]

<https://oec.world/en/profile/country/irq> [4]

<https://www.rudaw.net/sorani/kurdistan/0106202230> [5]